

Život manželov a rodiny ako vovádzanie do života kresťanského spoločenstva¹

LADISLAV CSONTOS

Trnava Univeristy

Bratislava

ORCID: 0000-0002-6788-9452

Žycie manželkóv i rodiny jako wprowadzenie do życia chrześcijańskiego

STRESZCZENIE

Kościół u swych początków objawiał się jako wspólnota wspólnot i rodzina rodzin. Sakramenty chrześcijańskiej inicjacji były wprowadzeniem do wspólnoty Kościoła, który dzięki nim żyje i wzrasta. W sposób szczególny Kościół tworzą Eucharystia i sakrament małżeństwa. Małżeństwo ma swój początek w stwórczym akcie Boga i stanowi źródło życia każdego społeczeństwa. Ofiara Jezusa Chrystusa, uobecniania w sakramencie Eucharystii, sprawia wzrost Mistycznego Ciała Chrystusa, w którym rodzina jest jego podstawową komórką oraz podstawą każdego społeczeństwa. Proponowane studium jest próbą odpowiedzi na poszukiwania duchowości małżeńskiej i rodzinnej, na problem prywatyzacji wiary i sakramentów, a w szczególności sakramentu małżeństwa we współczesnej kulturze.

Słowa kluczowe: sakrament, małżeństwo, domowy Kościół, wspólnota podstawowa, parafia i rodzina, duchowość małżeńska

* * *

Výsledky reprezentatívneho prieskumu finančných a nefinančných stabilizátorov rodiny v domácnostiach s nezaopatrenými deťmi v Slovenskej republike z jari roku 2018 poukazujú na zmenenú rolu náboženstva

¹ Štúdia je výstupom z riešenia projektu APVV 15–0189 „Vybrané faktory pro-rodinnej stratégie a podpora stabilnej rodiny v multikulturálnom prostredí“.

v rodinách. Vierovyznanie a náboženské otázky sa stávajú čoraz viac pri-vátnou záležitosťou jednotlivca, a nie sú súčasťou rodinného života. Potvr-dzujú to hlavne výpovede o témach konfrontácií v domácnosti, kde témy náboženstva sú výrazne na poslednom mieste. Tiež náboženská viera v oča-kávaniach rodičov od vlastností svojich detí je kladená v rebríčku najnižšie². Súvisí to zrejme s faktom, že v minulosti sa v živote mnohých katolíkov na Slovensku vyvinulo zvláštne chápanie sviatostí kresťanskej iniciácie, podľa ktorého sú akýmisi vecami či automatmi, ktoré zabezpečujú človekovi spá-su. Starí rodičia aj dnes často majú pred sebou ako jediný cieľ, aby vnúčatá mali krst, prvé sväté prijímanie a birmovku, keby sa chceli sobášiť v kosto-le. Často to rozličným spôsobom vynucujú od svojich detí pre dobro svojich vnúchat. Zabúdajú pritom na dôležitú skutočnosť, že krst sa vysluhuje vo viere krstenca alebo jeho rodičov, či iných, ktorí sa zaväzujú poskytnúť pokrstenému dieťaťu potrebnú náboženskú výchovu³. K tomu sa dnes pri-dáva aj sprivatizované chápanie sviatosti manželstva, akoby nemalo nijakú sociálnu dimenziu. Podobne častý je prípad rodičov, ktorí síce prihlasujú svoje deti na vyučovanie náboženstva v škole, no doma vieru nežijú, ne-modlia sa, ani v nedeľu nechodia na svätú omšu a vôbec nemajú účasť na živote farského spoločenstva. Pritom Katolícka cirkev má bohaté učenie o podstate katolíckeho manželstva a rodiny počnúc Druhým vatikánskym koncilom, cez posynodálnu apoštolskú exhortáciu *Familiaris consortio* svätého pápeža Jána Pavla II., až po súčasného pápeža Františka a jeho exhortáciu *Amoris Laetitia*.

Ján Pavol II. hovorí, že kresťanská rodina je povolaná na to, aby sa činne a vedome zúčastňovala na poslaní Cirkvi, a to vlastným a originál-nym spôsobom, že sa totiž sama svojím bytím a konaním ako intímne spo-ločenstvo života a lásky stavia do služieb Cirkvi a spoločnosti. Ako spo-ločenstvo, ktorého spojivá obnovuje Kristus vierou a sviatosťami, má mať potom účasť na poslaní Cirkvi: manželia ako manželský pár, rodičia a deti ako rodina majú preukazovať svoje služby Cirkvi a svetu. Vo viere majú byť „jedno srdce a jedna duša“, a to spoločným apoštolským duchom, ktorý

² Rastislav Bednárík, Jozef Žuffá, „Prieskum finančných a nefinančných stabilizátorov rodiny“, w *Zborník zo sympózia Profamily 2018 „Finančné a nefinančné stabilizátory rodiny“*: (APVV 15-0189 „Vybrané faktory prarodinnnej stratégie a podpora stabilnej rodiny v multikulturnom prostredí“), red. Ladislav Csontos, Mária Šmidová (Trnava: Dobrá kniha, 2018), 14.

³ „Kňaz sa pri krste detí pýta: »Milí rodičia, žiadate krst pre svoje dieťa. Tým beriete na seba povinnosť vychovávať ho vo viere, aby potom zachovávalo Božie prikázania a milovalo Pána Boha a svojho blížneho, ako nás o tom poučil Kristus. Ste si vedomí tejto povinnosti?« Po kladnej odpovedi rodičov: »Áno« pokračuje otázkou: »A vy, krstní rodičia, máte pomáhať rodičom plniť túto povinnosť. Ste ochotní im v tom pomáhať?« Po kladnej odpovedi a prijatí záväzku vychovávať dieťa vo viere pokračuje obrad krstu”; *Obrad krstu detí a sobášne obrady podľa Rímskeho rituála obnoveného podľa smernice II. vatikánskeho koncilu* (Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 1976), 23.

ich podnecuje, a spoločným úsilím, ktoré ich stmeluje skutkami služby pre cirkevné a občianske spoločenstvo. Má sa veľkodušne deliť o svoje duchovné bohatstvo aj s inými rodinami⁴.

Súčasný pápež František túto výzvu ešte viac konkretizuje. „Prvé prostredie, kde viera osvecuje ľudské mesto, je rodina. Myslím predovšetkým na stály zväzok muža a ženy v manželstve. Vzniká z ich lásky, ktorá je znamením a prítomnosťou Božej lásky; z uznania a prijatia dobra pohlavnej rôznosti, ktorá manželom umožňuje zjednotenie v jednom tele (porov. Gn 2, 24) a vďaka ktorej sú schopní zrodiť nový život – prejav dobroty Stvoriteľa, jeho múdrosti a jeho plánu lásky. Na základe tejto lásky muž a žena si môžu sľúbiť vzájomnú lásku gestom, ktoré zahŕňa celý život a ktoré pripomína mnohé črty viery. Sľúbiť lásku navždy je možné, len ak človek objaví väčší plán, než sú jeho vlastné projekty, ktorý nás podopiera a umožňuje darovať milovanej osobe celú budúcnosť“⁵. Je to výzva k novej evanjelizácii manželstva a rodiny a jej zapojenia do života a poslania Cirkvi prostredníctvom farského spoločenstva. Z toho vyplývajú dôležité úlohy pre rozvoj pastorálnej teológie manželstva a rodiny.

1. Návrat k biblickej tradícii

Na prvom mieste je to návrat k biblickej tradícii, ktorá predstavuje prvé kresťanské komunity a postavenie rodiny v nich. Prvú správu o živote Cirkvi v Jeruzaleme nachádzame v Skutkoch apoštolov: „Vytrvalo sa zúčastňovali na učení apoštolov a na bratskom spoločenstve, na lámaní chleba a na modlitbách“ (Sk 2, 24). „Text spája dve tvrdenia, ktoré charakterizujú povahu prvotných domácich zhromaždení, »učenie a spoločenstvo« vo vzťahu k vnútornému životu danej komunity, »lámanie chleba a modlitba« vo vzťahu k spojeniu spoločenstva so svojím Pánom. Cirkev sa rodí a tvorí štruktúru ako Rodina-Cirkev v atmosfére prijatej milosti a radosti (Sk 2, 46)“⁶. Vzhľadom na počet nových veriacich po Petrových kázňach, ktorý sa počítal na tisíce (por. Sk 2, 41; Sk 4, 4), bolo potrebné tvoriť štruktúru Cirkvi tak, aby boli zabezpečené všetky jej funkcie.

Podľa názoru Carla Rocchetti: „V Jeruzaleme muselo existovať niekoľko domácich cirkví, čo možno vyvodíť z počtu kresťanov. Autor Skutkov spomína tú, čo sa stretávala v dome Márie, matky Jána Marka v spojení s oslobodením Petra z väzenia po násilnom prenasledovaní za Herodesa Agrippu. V celkovom kontexte vidí Cirkev v Jeruzaleme, ktorá sa spoločne

---

⁴ Ján Pavol II, *Exhortácia „Familiaris consortio“* (Vatikán 1981), nr 50.

⁵ František, *Encyklika „Lumen Fidei“* (Vatikán 2013), nr 52.

⁶ Carlo Rocchetta, *Teologia della famiglia Fondamenti e prospettive* (Bologna: EDB, 2011), 380.

modlí za hlavu apoštolov. »Petra teda strážili vo väzení. Ale Cirkev sa bez prestania modlila k Bohu za neho« (Sk 12, 5). Jedna časť tejto cirkvi, ako to vyplýva z nasledujúceho rozprávania, bola zhromaždená v dome Márie, ktorá sa bližšie určuje ako matka »Jána, nazývaného Marek«, ktorého čitateľa Skutkov poznali pre jeho pomoc, ktorú poskytoval Pavlovi a Barnabášovi na Cypre pri ich prvej misijnej ceste (Sk 12, 25; 13, 5; 15, 37.39)⁷.

Rast počtu veriacich si vyžadoval pre riadny život jednotlivých spoločenských aj ustanovenie diakonov: „V tých dňoch, keď počet učeníkov rástol, Helenisti začali šomrať na Hebrejov, že pri každodennom obsluhovaní zanedbávajú ich vdovy. Preto Dvanásť zvolali zhromaždenie učeníkov a povedali: »Nie je správne, aby sme my zanedbávali Božie slovo a obsluhovali pri stoloch. Preto si, bratia, vyhliadnite spomedzi seba sedem osvedčených mužov, plných Ducha a múdrosti, a na túto úlohu ustanovíme ich. My sa budeme celkom venovať modlitbe a službe slova«. Táto reč sa páčila celému zhromaždeniu a vyvolili si Štefana, muža plného viery a Ducha Svätého, ďalej Filipa, Prochora, Nikanora, Timona, Parmenáša a Mikuláša, prozelytu z Antiochie. Postavili ich pred apoštolov a oni sa modlili a vložili na nich ruky. Božie slovo sa šírilo a počet učeníkov v Jeruzaleme veľmi rástol. Aj veľa kňazov poslušne prijalo vieru“ (Sk 6, 1-7). Úlohou diakonov je vykonávať službu pri stoloch spoločenstva.

Skutky Apoštolov dokumentujú, ako sa šírila cirkev v Jeruzaleme a mimo Jeruzalema počas stretnutí, ktoré sa konajú v domoch jednotlivých rodín. Bohatosť služieb oživuje tieto rodiny, domácnosti Božie. K dispozícii je služba vedenia apoštolov a starších, charitatívne a sociálne služby diakonov, služba spolupracovníkov, ako sú proroci a učitelia, ako je v Sk 13, 1-3, medzi ktorými sú Barnabáš a Šavol; služobníci misionárov, ako sú Ján Marek a Sílas, pochádzajúci z Jeruzalema, Timotej a delegáti, ktorí sprevádzajú Pavla do Jeruzalema (Sk 20, 4); služba diakona Filipa (Sk 20, 24) a žien, ktoré sa stali spolupracovníčkami Pavla a zodpovednými v jednotlivých domácich cirkvách (Mária v Jeruzaleme, Lýdia vo Filipách) a manželia ako Akvila a Priscila, spolupracovníci Pavla v Korinte, v Efěze a v Ríme. Mnohorakosť služieb, ktoré zodpovedajú potrebám Cirkvi, ktorá je od svojho zrodenia zriadená ako koinónia, spoločenstvo tých, ktorí prijímajú jednu vieru vo Vzkrieseného a tvoria nový Izrael Boží⁸.

Podobne ako Skutky apoštolov, aj listy apoštola Pavla dosvedčujú, ako sa konštituovala sieť domácich cirkví ako životné tkanivo a organizácia rodiacej sa komunity; malé komunity, ktoré si uvedomujú, že patria k miestnej cirkvi určitého konkrétneho regiónu alebo mesta, vo vnútri univerzálnej Cirkvi, komunity utvorenej Kristom a zhromaždenej okolo kolégia apošto-

⁷ Ibidem, 382.

⁸ Ibidem, 380.

lov a starších a veľmi skoro ich delegátov (biskupov, presbyterov, diakonov) a mnohých služieb, ktoré vzbudil Duch. Pavol, hoci nepatrí do skupiny Dvanástich, vie, že je apoštolom vďaka osobitnému daru Zmŕtvychvstalého. Jeho misijná stratégia sa prenáša zo synagógy do domov ako miesta stretávania kresťanov. Ako sa sťahoval z domu do domu, sprevádzal kresťanov po ich obrátení ako milujúci otec a milujúca matka každého nového cirkevného spoločenstva. Udržiava s nimi živú korešpondenciu, ktorá odzrkadľuje jeho starostlivosť o ne i radosť, ale aj obavy z chýb a rozdelení, ktoré sa v nich prejavili. List Galaťanom nie je adresovaný Cirkvi tohto mesta v singularii, ako sú listy Solúnčanom, Korint'anom alebo Rimanom v pluráli „galatským cirkvám“ (Gal 1, 2), to znamená rôznym kresťanským komunitám, ktoré vznikli na základe hlásania evanjelia, ktoré apoštol konal počas svojej druhej misijnej cesty, keď ochorel: „A viete, že som vám prvý raz v telesnej slabosti hlásal evanjelium. A touto svojou skúškou vzhľadom na moje telo ste nepohrdli, ani ste ju neodmietli, ale prijali ste ma ako Božieho anjela, ako Krista Ježiša“ (Gal 4, 13-14) a neskôr počas tretej misijnej cesty. (Porov. Sk 16, 6)⁹.

Pavol evanjelizoval Korint začiatkom päťdesiatych rokov počas jeho jeden a pol roka trvajúcej aktivity, ktorá dala vyrásť rozvetvenej a pestrofarebnej Cirkvi. Spolu s jadrom tvoreným z obrátených Židov sa utvára nový okruh pokrstených gréckeho a latinského pôvodu. Prvý list, ktorý máme k dispozícii, bol napísaný z Efezu v rokoch 54-57 na základe informácií od niektorých kresťanov, ktorých si Pavol vážil (1 Kor 16, 17-18). Základný problém súvisí so skupinami, ktoré sa stretávajú v jednotlivých domoch vďaka kazateľskej činnosti tých, ktorí ich zhromažďujú a na ktorých sa menovite odvolávajú pre svoju odlišnosť od hlavného prúdu učenia a učiteľov. Je to vážne riziko, lebo môže viesť k rozdeleniu jednej Cirkvi Božej do mnohých malých cirkví, viac či menej oddelených alebo protichodných, v závislosti od kazateľov, na ktorých sa odvolávajú. (Porov. 1 Kor 1, 12) Riziko, ktorému sa Pavol chce úplne vyhnúť, je tak na úrovni jednoty viery, ako aj na úrovni cirkevnej jednoty a lásky¹⁰. „Len vás, bratia, prosím: Poznate Stefanosov dom, že sú prvotinou Achájska a dali sa do služby svätým, aby ste sa aj vy podriaďovali takýmto a každému, kto spolupracuje a namáha sa. Teším sa prítomnosti Stefanosa, Fortunáta a Achaika, lebo oni doplnili to, čo ste vy nestačili urobiť, osviežili môjho i vášho ducha. Nuž vážte si takýchto“ (1 Kor 16, 15-18).

Podobne dlhé pozdravy sv. Pavla cirkvi v Kolosách hovoria o štruktúre cirkvi. Uvádza cirkev, ktorá sa zjednocuje v dome Nymfy: „Pozdravte bratov v Laodicei aj Nymfu a cirkev v jej dome. Keď sa tento list prečíta

---

⁹ Ibidem, 387.

¹⁰ Ibidem, 388.

u vás, zariadte, aby sa čítal aj v laodicejskej cirkvi, a vy si zasa prečítajte ten z Laodicey.» (Kol 4, 15-16) Pozdravy sú rozšírené o pozdravy do Laodicejskej cirkvi, s ktorou si majú Kolosania vymeniť listy. Takto existuje medzi cirkvou a rodinou akási vzájomná reciprocita: Cirkev ako matka, ktorá rodí pokrsteného pre život v Kristovi; rodina vychováva svoje deti a sprevádza ich na ceste rastu. Robí to vo vedomí, že sa stala účastnou „zásnubného tajomstva“ Cirkvi, nevesty Slova (Ef 5, 21-33) a zaviazala sa plniť rodinné predpisy, ktoré jej boli dané (Ef 6, 1-4; Kol 3, 18-23; 1 Pt 3, 1-7). Rodina sa prezentuje ako „teologické miesto“ (*locus teologicus*), v ktorom a vďaka ktorému sa odovzdáva viera, slávi sa Veľká noc (Pascha) Vzkrieseného a koná ohlasovanie spásy¹¹.

Výraz „domáca cirkev“ v prvých troch storočiach naďalej naznačuje, že kresťanské spoločenstvo sa schádza doma a je doma, pritom sa súkromný dom stále viac premieňa na polo-verejné miesto, referenčný priestor veľkej Cirkvi a znak jej komunitných stretnutí pod vedením vysvätených služobníkov (porov. GS 48). Veľká Cirkev je spolu tvorená v jednotlivom regióne prostredníctvom širokej siete *domus Ecclesiae*, kde sa viera ohlasuje, slávi, žije v atmosfére veľkej rodiny, čomu napomáhal malý počet veriacich, nie viac ako dvadsať alebo tridsať na jedno obydlie. *Domus Ecclesiae* spĺňali predovšetkým hlavné úlohy: boli miestom katechézy vo viere, modlitby a slávenia krstu a Eucharistie, miestami bratstva *ad intra* a pohostinnosti *ad extra*, najmä voči putujúcim misionárom¹².

2. Manželstvo a rodina – základňová komunita

Koncilová ekleziológia obnovuje v Cirkvi ako základné sebachápanie primát komunity pred akýmkoľvek čiastočným vyjadrením a služobnou diferenciaciou. Táto vízia zakladá pozíciu *Lumen gentium*: najprv sa hovorí o Cirkvi ako o tajomstve a Božom ľude, a až potom o vnútornej štruktúre, o hierarchii, o veriачich laikoch a osobitne o rodine. Najprv je ontológia milosti a všeobecné povolanie ku svätosti, a až potom diferenciacia podľa povolaní. V takomto kontexte sú situované rozličné životné stavy, rodina a zasvätený život¹³. V dekréte o laickom apoštoláte *Apostolicam actuositatem* koncil učí: „Rodina dostala od Boha aj to poslanie, aby bola základnou vitálnou bunkou spoločnosti. Toto poslanie splní, ak sa vzájomnou láskou svojich členov a spoločnou modlitbou prejaví ako domáca svätýňa Cirkvi; ak sa celá zapojí do liturgického života Cirkvi; a napokon ak bude usilovne

¹¹ Ibidem, 391-395.

¹² Ibidem, 399.

¹³ Ibidem, 416.

preukazovať pohostinstvo a napomáhať spravodlivosť a iné dobré skutky v prospech všetkých bratov, ktorí potrebujú pomoc“ (AA 11).

Rocchetta hovorí o vzťahu rodiny ako základnej komunity a farnosti, že farnosť musí byť schopná vytvoriť priestor zjednocovania a zdieľania sa rodín, týchto malých základných spoločenstiev, ktoré rozvíjajú skúsenosť prostredia komunitného života. Rodiny nemôžu zostať iba objektmi pastoraácie, ale majú byť jej subjektmi a protagonistami. Pastoraáciu rodiny nemožno obmedziť len na dostupnosť služieb (liturgia a vysluhovanie sviatostí) a účasť na formačných stretnutiach (prípravné kurzy, poradenské stretnutia). Pastoraácia rodín musí viesť rodinnú komunitu k tomu, aby sa stala v miestnej cirkvi živou a obohacujúcou život farského spoločenstva. Svojím ľudským a duchovným potenciálom by mala dať farskej komunite cítiť, že má byť vždy „rodinou rodín“, ktoré sa obohacujú vo svojom živote. Význam tejto voľby spočíva v potrebe prekonať dodnes prevládajúci model hierarchickej Cirkvi a prejsť k modelu Cirkvi ako rodiny Božích detí, bratov a sestier v Kristovi, Cirkvi oživovanej Duchom Svätým, ktorá je vedená apoštolmi a staršími, ako sa to opisuje na úsvite kresťanstva v Novom zákone a pripomína v učení Druhého vatikánskeho koncilu¹⁴.

Pápež František nadväzuje na učenie koncilu a v pätnástom bode porynodálnej exhortácie *Amoris Laetitia* píše: „Vieme, že v Novom zákone sa hovorí o »cirkvi, ktorá sa stretá v dome« (porov. 1Kor 16, 19; Rim 16, 5; Kol 4, 15; Flm 2). Životný priestor rodiny sa mohol premeniť na domácu cirkev, domáci chrám, na sídlo Eucharistie, prítomnosti Krista sediaceho pri tom istom stole. Nezabudnuteľná je scéna vykreslená v Zjavení apoštola Jána: »Stojím pri dverách a klopem. Kto počúvne môj hlas a otvorí dvere, k tomu vojdem a budem s ním večerať a on so mnou« (Zjv 3, 20). Tak sa zobrazuje dom, ktorý vo svojom vnútri ukrýva Božiu prítomnosť, spoločnú modlitbu, a teda aj Pánovo požehnanie. O tom sa hovorí v Žalme 128, ktorý sme vzali za základ: »Veru, tak bude požehnaný muž, ktorý sa bojí Pána. Nech ťa žehná Pán zo Siona« (Ž 128, 4-5)¹⁵.

Manželstvo sa uskutočňuje a predstavuje vo vzťahoch v rodine a v domácnosti, vo svojom jedinečnom a špecifickom spôsobe, ktorým sa skúsenosť viery spoločne prežíva, a tým dostáva určitý „liturgický“ ráz. Tu je dôležité uvedomiť si fakt, že na prvom mieste je nespochybniteľná hlboká príslušnosť rodiny k spoločenstvu veriacich, lebo iba v ňom totiž môže byť autentická vlastná viera a jej slávenie v plnosti. Slávením vlastnej „liturgie“ v domácnosti, v rodine, sa rodina zúčastňuje na sviatosťnom slávení, ktoré domáca cirkev nemá a nemôže si ho dať, predovšetkým na nedeľnej Eucharistii a sviatosťi zmierenia. To poukazuje na skutočnosť, že je časťou

¹⁴ Ibidem, 476.

¹⁵ František, *Exhortácia „Amoris Laetitia“* (Vatikán 2016), nr 15.

farského spoločenstva, časťou Cirkvi¹⁶. Kňaz koná svoju službu slova kázaním, manželia majú konať službu zviditeľňovaním. To, čo kňaz ohlasuje slovami, to sú manželia povolaní povedať v tele: kňaz vysvetľuje knihu na papieri, manželia sú knihou vtelenou, knihou v tele. Netreba ju vedieť čítať, stačí ju vidieť, pretože manželia sú sami v sebe odrazom vnútrotrojičného života, lebo sú účastníkmi lásky Krista a jeho Cirkvi¹⁷.

Spoločenstvo nie je v chápaní koncilu len niečo, čo sa dodatočne pripojuje k životu Cirkvi, ale je jeho stredobodom a konštitúciou. V tejto línii sa vyjadruje životná sila spoločenstva Cirkvi. „Spoločenstvo je materským lonom, v ktorom sa utvára nový človek živým a nepretžitým pôsobením Božieho slova (1Pt 1, 23); je to rybník Siloe, v ktorom slepý od narodenia lieči svoju slepotu (Jn 9, 7); je to nová rodina učeníkov, miesto, kde sa prijíma evanjeliová zvesť, je to zároveň optimálne centrum, z ktorého sa šíri prijaté evanjelium. V Skutkoch apoštolov vidíme, že ten, kto sa obráti ku Kristovi, včleňuje sa zároveň do spoločenstva“¹⁸. Táto skutočnosť sa prejavuje v prepojení sviatostného a liturgického prežívania viery s každodenným životom. „Ide o to, aby Cirkev spočívala na hustom tkanive ľudských vzťahov, opravdivých spoločenstiev, kde sa život viery prežíva v spoločnom myslení a kde prax je skutočne vyjadrením viery a zároveň slobody“¹⁹. V spoločenstve sa buduje kresťanská iniciácia a podľa tohto vzoru i uvedenie novomanželov do životného štýlu kresťanskej rodiny²⁰.

Je dôležité, aby sa mladí kresťania vo farskom spoločenstve naučili vnímať teologickú náuku, že ich manželstvo nie je súkromná záležitosť. Nesmú sa však ani psychologicky cítiť osamelí. Celá kresťanská komunita sa musí cítiť byť zapojená do prípravy na manželstvo a do jeho sprevádzania. Kresťanská komunita sa nemôže nezaujímať o komplikácie a prípadné krízy manželského života, tak ako im nemôže byť blízka len v slávnostných a šťastných chvíľach, ako je narodenie detí, ale aj v tých ťažkých, akými sú krízy, choroba a smrť blízkych osôb. Možno povedať parafrázujúc začiatkové slová *Gaudium et spes*, radosti a nádeje, žalosti a úzkosti nových rodín sú zároveň radosťami a nádejami, žalosťami a úzkosťami kresťanskej komunity, ktorá ich sprevádza a prijíma²¹. To je výzva pre naše rodiny i farské spoločenstvá, ktorú treba konkrétne naplňovať.

¹⁶ Renzo Bonetti, *La liturgia della famiglia, La coppia sacramento dell'amore* (Milano: San Paolo, 2012), 23.

¹⁷ Ibidem, 27.

¹⁸ Jozef Kyselica, *Odovzdávať vieru v súčasnej spoločnosti* (Trnava: Dobrá kniha, 2006), 91.

¹⁹ Ibidem, 90.

²⁰ *Conversione pastorale per famiglia: Sì, ma quale?* red. Livio Melina (Siena: Edizioni Contragalli, 2015), 42-45.

²¹ Vincenzo Paglia, Antonio Sciortino, *La famiglia – Vocazione e missione nella Chiesa e nel mondo* (Milano: San Paolo, 2015), 124-125.

3. Eucharistia a kresťanská rodina

Renzo Bonetti vychádza z myšlienky sv. Róberta Belarmína, podľa ktorého sviatosť manželstva možno chápať dvomi spôsobmi: prvým počas jeho slávenia, druhým počas jeho trvania v každodennom živote manželov, keď sa žije to, čo sa slávi. Je to sviatosť podobná sviatosti Eucharistie, ktorá je sviatosťou nielen keď sa slávi, ale trvá, pokiaľ trvajú spôsoby chleba a vína, podobne aj manželia, dokiaľ žijú sviatosťnú jednotu Krista a Cirkvi²². Eucharistia a manželstvo teda tvoria základné piliere sviatosťného symbolického priestoru kresťanstva. Ostatné sviatosti sa rodia zo symbolického priestoru, ktorý je generovaný v Eucharistii, ako v základnej sviatosti. Pritom súradnice sviatosti manželstva sú zakorenené v samotnom stvorení. Sviatosti tak otvárajú prostredníctvom obradu rozličné symbolické tvorivé priestory, ktoré dávajú tvar všetkým dôležitým životným prejavom kresťanstva vo svete a v spoločnosti. Prostredníctvom krstu sa inauguruje symbolický priestor Kristovho tela. Ide o narodenie, prostredníctvom ktorého sme začlenení do tohto nového spoločenstva. Vzťahový priestor katechumena je takto vtiahnutý do vzťahového priestoru Krista a jeho Cirkvi, prispieva k jeho rastu a rozširovaniu až po dosiahnutie jeho plnosti. Predovšetkým preto, že ide o narodenie, krst je odkazom na otcovské a materské telo, ktoré nám zjavuje prostredníctvom pamäte, tajomstva Otca, čo tvorí predpoklad transformácie: katechumen je splodený Kristom vo vode ako v lone Cirkvi, ktorá mu je matkou²³.

Nasledovanie Krista nie je pre manželov ťažký zápas, ktorý sa ukladá zvonku, ale spôsob a cesta, ako mať skutočnú účasť na láske Krista v jeho Veľkonočnom tajomstve. Je im darovaná prostredníctvom sviatosti manželstva ako účasť na jeho živote a povolanie k rastu, ktoré sa ustavične živí z prameňa Eucharistie. Takto sa Eucharistia stáva vlastnou formou manželskej lásky²⁴.

José Granados hovorí, že „vzťah s Kristom je pre manželský pár citlivou otázkou, pretože manželstvo nadobúda novú kvalitu: snúbenci v ňom vstupujú subjektívne do jeho úzkeho vzťahu jednoty s Božou vôľou. Ak si ženich a nevesta dali ako poslednú otázku pred ich konfliktami: Čo je Božia vôľa pre nás v tomto čase?, nerozlučnosť manželstva by bola prirodzeným

---

²² Renzo Bonetti, *La liturgia della famiglia, La coppia sacramento dell'amore*, 21.

²³ José Granados, „Senza differenza sessuale niente simbolismo: antropologia nuziale e teologia sacramentaria“, w *Il Matrimonio cardine dell'economia sacramentaria* (Siena: Cantagalli, 2017), 53; Marek Blaza, „Sakramenty w Kościołach wschodnich“, *Studia Bobolanum*, nr 3 (2016): 7-12.

²⁴ José Granados, „Senza differenza sessuale niente simbolismo: antropologia nuziale e teologia sacramentaria“, 96-97.

dôsledkom zrelej skúsenosti viery a bola by každodenným a plodným vyjadrením lásky Krista a Cirkvi²⁵.

Kresťanské spoločenstvo medzi manželmi čerpá svoju silu z Kristovej lásky, svojím spôsobom uskutočňuje to naj dôvernejšie zjednotenie s Kristom. Spoločenstvo s Kristom, byť s ním jedno, znamená milovať v každodennom živote takou istou láskou, ako Kristus miluje Cirkev, láskou, ktorá miluje až do krajnosti v sebaobetovaní na Kríži²⁶. Tu sa naplno zjavuje Ježiš Kristus ako „cesta, pravda a život“ (Jn 14, 6).

Hovoriť o rodine a manželstve je to isté, ako hovoriť o živote. Život je zasadiť strom, postaviť dom, milovať ženu, formovať deti, budovať komunitu, obrábať polia, pochodiť po mnohých cestách, kontemplovať stvorenie, počúvať svoje srdce, zanechať stopu, vytvoriť svet, vyrozprávať príbeh. Keď žijem, môžem zomrieť v pokoji. Život je vždy odhaľovať nový horizont, uhasiť smäd na jar ponoriť sa do vody, bežať po pláži, počúvať šum vetra medzi listami, kontemplovať panorámu. Už prirodzený život je úžasný, ale ak ho prekročíme, pochopíme, že všetko hovorí o Bohu, všetko pochádza od Boha. Život je vanutie Ducha, dynamika vzťahov, dych remeselníka, extáza umelca, nadšenie Logosa, tanec Múdrosti. Život je robiť nové syntézy, otvárať nové dvere, nájsť nové kľúče, nachádzať nové poklady. Život je vytvárať nové svety a vychutnávať priestor. Život je rodiť život v Kristovi a rodiť ho v záhyboch dejín²⁷.

Toto je dôležité pre rast života manželov prostredníctvom Eucharistie v tom, ktorý je Život a darca života. Mauro Meruzzi ponúka sedem princípov pre sprevádzanie manželstva a rodiny:

Prvý princíp: Zasadte korene: vezmite si svadbu ako pôvod života.

Druhý princíp: Žite svoj život ako zasnúbenie s Kristom Ženíchom.

Tretí princíp: Vezmite si manželstvo ako cieľ a zavŕšenie života.

Štvrtý princíp: Zažite ženskú stránku manželstva.

Piaty princíp: Zažite mužskú stránku manželstva.

Šiesty princíp: Objavte, že ste syn/dcéra, aby ste sa stali bratom/sestrou a otcom/matkou.

Siedmy princíp: Žite svoj život ako zasnúbenie Cirkvi nevesty²⁸.

Sviatosť manželstva je veľký akt viery a lásky: svedčí o odvahe veriť v krásu Božieho stvoriteľského činu a žiť tú lásku, ktorá poháňa ísť ďalej, prekračovať seba samého, ako aj samotnú rodinu. Kresťanské povolanie

²⁵ Marijana Gegaj, „Il corpo per-gli-altri nella teologia eucaristica di J. Ratzinger“, w *Il Matrimonio cardine dell'economia sacramentaria* (Siena: Cantagalli, 2017), 176.

²⁶ Ibidem, 177.

²⁷ Mauro Meruzzi, *Famiglia (non) per caso* (Milano: Edizioni di San Paulo, 2014), 187.

²⁸ Ibidem, 188.

milovať bezvýhradne a bez miery je to, na čom sa s Kristovou milosťou zakladá aj slobodný súhlas, ktorý konštituuje manželstvo. Táto láska je v samotnej podstate komunitotvorná²⁹.

Pápež František vo svojich katechézach postupuje od vzniku sviatostného manželstva záväzkom pri sobáši. „Zväzok lásky medzi mužom a ženou, zväzok na celý život, sa neimprovizuje, netvorí sa zo dňa na deň. Neexistuje manželstvo »expres«: je potrebné pracovať na láske, je potrebné kráčať. Zväzku lásky sa muž a žena učia a tento zväzok sa obrusuje. Dovolím si povedať, že je to zväzok dômyselne, umelecky vytváraný. Urobiť z dvoch životov jeden, to je tiež takmer zázrak, zázrak slobody a srdca, ktoré sa zverilo viere. Mali by sme sa v tomto ohľade asi viac namáhať, pretože naše »citové súradnice« sa dostali trochu do zmätku. Kto sa domáha, aby mal všetko a ihneď, sa potom aj vo všetkom vzdá – a to veľmi skoro – pri prvej ťažkosti alebo pri prvej príležitosti. Niet tu nádeje na dôveru a vernosť sebadarovania, ak prevažuje zvyk konzumovať lásku ako istý druh »integrátora« psycho-fyzickej pohody. Láska nie je toto!³⁰.”

Pohľad pápeža Františka je realistický a poukazuje na potrebu ustavičného rastu v láske cez všetky ťažkosti a krízy, ako i výchovu k láske. „Zoči-voči chorobe aj v rodine nastávajú ťažkosti z dôvodu ľudskej slabosti. No čas choroby vo všeobecnosti privádza k zosilneniu rodinných spojív. Myslím na to, ako veľmi je dôležité vychovávať deti od malička k spolupatričnosti v čase choroby. Taká výchova, ktorá ukracuje o citlivosť pre ľudskú chorobu, zatvrdzuje srdce. A stáva sa, že mladí ľudia sú »zniecitolivní« pred chorobou druhých, neschopní konfrontovať sa s utrpením a prežiť túto hraničnú skúsenosť. Koľkokrát vidíme, všetci sme to zažili, že do práce príde muž, žena s unavenou tvárou, so spustenými plecami... a pýtame sa ich: »Čo sa deje?« Odpovedia nám: »Spal som iba zo dve hodiny, pretože doma sa striedame, aby sme boli pri synčekovi, dcérke, pri chorom, pri starom otcovi, pri starej mame...« A deň pokračuje prácou. Nuž, toto sú hrdinské veci, sú hrdinstvom rodiny! Toto skryté hrdinstvo sa prejavuje, keď je niekto chorý, otec, mama, syn, dcéra... A deje sa to nežne a s odvahou³¹.”

Pápež pripomína potrebu vzájomného obohacovania sa rodiny a farského spoločenstva, ktoré vyjadruje zhromažďovanie sa veriacich okolo Ježiša Krista. „Aby táto skutočnosť Ježišovho zhromaždenia bola živá, je nevyhnutné oživiť spojenectvo medzi rodinou a kresťanským spoločenstvom. Mohli by sme povedať, že rodina a farnosť sú dvoma miestami, kde

²⁹ Katechéza pápeža Františka „Krása kresťanského manželstva: láska, odvaha, misia (6 V 2015)“, prístup 27 IV 2019, <https://www.tkkbs.sk/view.php?cisloclanku=20150506018>.

³⁰ Katechéza pápeža Františka „Zásnuby a význam spoločnej cesty prípravy na manželstvo (27 V 2015)“, prístup 27 IV 2019, <https://www.tkkbs.sk/view.php?cisloclanku=20150527041>.

³¹ Katechéza pápeža Františka „Rodina a choroba (10 VI 2015)“, prístup 27 IV 2019, <https://www.tkkbs.sk/view.php?cisloclanku=20150610042>.

sa uskutočňuje to spoločenstvo lásky, ktorého konečným zdrojom je sám Boh. Cirkvev, ktorá je skutočne cirkvou podľa evanjelia, nemôže mať inú formu ako formu pohostinného domu s dverami vždy otvorenými. Cirkvi, farnosti, inštitúcie, ktorých dvere sú zavreté, sa nemôžu nazývať cirkvami, ale múzeami!³²

V duchu Druhého vatikánskeho koncilu pápež František zdôrazňuje potrebu uviesť do života teológiu spoločenstva Cirkvi ako putujúceho Božieho ľudu. „Dalo by sa povedať, že »rodinný duch« je pre Cirkvev ústavou: taktó musí kresťanstvo vyzerat' a takéto musí byť. Je jasne napísané: »Vy, ktorí ste boli vzdialení« – hovorí sv. Pavol – (...) »už nie ste cudzinci ani prišelci, ale ste spoluobčania svätých a patríte do Božej rodiny« (porov. Ef 2, 19). Cirkvev je a musí byť Božou rodinou³³.

Uprostred takéhoto živého spoločenstva lásky v rodine sa utvára priestor pre odovzdávanie viery. „Viera sa rodí zo stretnutia s prvotnou Božou láskou, v ktorej sa odhaľuje zmysel a dobro nášho života. Ten je osvecovaný natoľko, nakoľko vstupuje do dynamizmu, ktorý táto láska otvára; teda nakoľko sa stáva cestou a praxou smerujúcou k plnosti lásky. Svetlo viery je schopné využiť bohatstvo ľudských vzťahov, ich schopnosť udržať sa, byť vierohodnými a obohacovať spoločný život³⁴. V tomto smere uvažuje aj o ľudskej krehkosti a Božom milosrdenstve. „Teraz už nie je krehkosť človeka mierou, s ktorou sa majú zosúladiť morálne požiadavky kresťanstva, ale Kristova láska umožňuje kresťanovi plniť poslanie, ktoré mu bolo zverené. Toto je v dnešnej dobe základná pravda, tvárou v tvár pokušeniu prispôbiť sa sociálnym zvykom, ktoré ovplyvňujú životy ľudí³⁵.

4. Manželská a rodinná spiritualita

Manželská a rodinná spiritualita by mali vychádzať zo samotnej sviatosti manželstva, v ktorej je Kristus ten, ktorý spája manželov a dáva im tvoriť rodinu³⁶. Podobne aj sviatosti kresťanskej iniciácie, krst a birmovanie, spájajú veriaceho s Kristom a posilňujú jeho život v ňom. Sviatosť birmovania uspôsobuje, dáva silu každému veriacemu obetovať svoj život z lásky k Bohu a blížnemu tak ako Ježiš. „Nik nemá väčšiu lásku ako ten, kto položí život za svojich priateľov“ (Jn 15, 13). To je osobitné posilne-

³² Katechéza pápeža Františka „Spojenectvo rodiny a kresťanského spoločenstva je kľúčové (9 IX 2015)“, prístup 27 IV 2019, <https://www.tkkbs.sk/view.php?cisloclanku=20150909035>.

³³ Katechéza pápeža Františka „Rodinný duch je »ústavou« Cirkvi“ (7 X 2015), prístup 27 IV 2019, <https://www.tkkbs.sk/view.php?cisloclanku=20151007030>.

³⁴ František, *Encyklika „Lumen Fidei“*, nr 51.

³⁵ Papa Francesco, *Famiglia in cammino Le catechesi sulla famiglia di Papa Francesco commentate da Juan José Pérez-Soba* (Siena: Edizione Cantagalli, 2017), 205-206.

³⁶ Piotr Kasilowski, „Małżeństwo chrześcijańskie“, *Studia Bobolanum*, nr 3 (2016): 126-127.

nie pre život manželov a ich nasledovanie Krista v dokonalosti v láske. Aj kňaz, ak chce pochopiť, ako má milovať komunitu, ako je povolaný milovať Cirkev, ako má milovať ľudskosť, je povolaný hľadiť na lásku muža a ženy. Vzťah muža a ženy v rodine je model, podľa ktorého sa utvára Cirkev, v ktorej službe je kňaz. Povedal to sám Ježiš tým, čo sa okolo neho zhromažďovali, aby počúvali Božie slovo. „Kto je moja matka, a kto sú moji bratia?“ (Mk 3, 33). Počúvanie Božieho slova je hlbšou väzbou rodiny ako pokrvné príbuzenstvo. Preto sa hovorí o Cirkvi alebo o farnosti ako o „rodine rodín“, pretože rodina je referenčným bodom, prototypom pre utváranie komunity³⁷. Tu je miesto počúvania Božieho slova a prepojenie s Eucharistiou. Ježiš na prvom mieste hovorí: „Lebo kto plní Božiu vôľu, je môj brat i moja sestra, i matka“ (Mk 3, 35).

Sviatostné manželstvo je ustavičným spojením manželov skrze Ježiša Krista s Bohom Otcom v jednote Ducha Svätého do konca života jedného z oboch manželov. V tejto permanentnosti sa podobá sviatostnému kňazstvu, ktoré to prežíva slávením božského officia, ktoré sa zvyčajne modlia kňazi a rehoľníci, a ktoré sa odporúča aj laikom. Laici ho čiastočne poznajú v dvoch častiach v ranných chválach a vo večerách. Táto liturgia hodín, táto modlitba na posvätenie času má krásne a cenné spojenie s modlitbou Kristovou. Táto liturgia vyjadruje, že v srdci Kristovom bola ustavičná, neprestajná modlitba³⁸. V sviatosti manželstva je Kristus ustavične prítomný s dvojicou manželov; samotní manželia v sile sviatosti sprítomňujú Krista, ktorý miluje, ktorý sa dáva za svoju Cirkev tak, aby jeho láska žila a bola prítomná. Môžeme teda povedať, že Ježiš, Boží Syn, Ženích Cirkvi, sa modlí v manželoch ako Ženích prítomný v manželoch, ale je aj pravdou, že sa modlí aj za manželov ako ten, skrze ktorého prichádzajú k Otcovi a za ktorých sa ustavične prihovára Duch Svätý. Inak povedané, Kristus sa modlí v manželoch a s manželmi, s ktorými je nerozlučne spojený. Modlitba prerušujúca čas prvej apoštolskej komunity zachovávala hebrejský zvyk, ktorý zachovával aj Ježiš, skladala sa z troch modlitieb: ráno, na poludnie a večer, aj keď nebola neznáma i nočná modlitba³⁹. Treba však jasne povedať, že modlitba manželov nemôže byť prenesením kláštornej modlitby do rodiny, ale má hľadať svoje vlastné formy.

Vo všeobecnosti sú viaceré možnosti, ako sa môžu manželia zjednotiť s modlitbou Cirkvi ako domáca cirkev s modlitbou celej Cirkvi. Sú to predovšetkým tri časti, ktoré používajú už mnohí manželia: ranné chvály, večery a kompletórium. Niektorí používajú všetky tri, iní iba dve, no sú aj takí, čo zväčša používajú iba jednu. Ranné chvály sa slávia na začiatku dňa

³⁷ Renzo Bonetti, *La liturgia della famiglia, La coppia sacramento dell'amore*, 54- 61.

³⁸ *Ibidem*, 154-156.

³⁹ *Ibidem*, 158-159.

na pripomenutie si nového svetla vzkrieseného Krista, slnka spravodlivosti, ktoré vychádza z výsosti. Vešpery sa slávia večer ako vzdávanie vďaky za všetky dary, ktoré sme počas dňa prijali. A napokon kompletórium je poslednou modlitbou dňa, pred nočným odpočinkom, na zakľúčenie dňa s Pánom a prosbou o jeho požehnanie. Rastie počet manželov a jednotlivcov, ktorí si pred odchodom z domu prečítajú evanjelium na príslušný deň, z ktorého si vyberú jednu myšlienku, ktorá ich bude sprevádzať počas dňa ako pevný referenčný bod, ktorý vytvára duchovnú jednotu seba samého i manželov. Ďalším spôsobom je modlitba ruženca, ktorý sa možno modliť aj po častiach cestou do práce a z práce, jednotlivo i spoločne v rodine. Bežný deň rodiny sa viac ako časovým rozvrhom riadi rozličnými fixnými prostrediami, cez ktoré prechádza. Sú to niektoré typické miesta⁴⁰. Na prvom mieste je to manželská spálňa, ktorá je privilegovaným miestom, kde sú manželia sami, niekedy s malým dieťaťom. Manželia môžu žiť túto intimitu v zameraní na nekonečno, odkrývajúc prítomnosť Ježiša. Tu sa môžu modliť Benediktus a Magnifikat. Ďalším miestom, cez ktoré prechádza ich každodenný život, je kuchyňa či jedáleň, kde sa môže rodina stretávať okolo spoločného stola. Nasleduje obývačka, kde trávia voľný čas spoločným rozhovorom, spoločenskými hrami, pozeraním televízie a podobne. Tu môžu počúvať aj Božie slovo ako Mária pri Ježišových nohách. Dôležitým miestom je kúpeľňa, kde sa starajú o čistotu svojho tela, pričom môžu pomyslieť na čistotu svojho života pred Bohom. Pre mnohých je to auto, či krátke cesty pešo do práce. Napokon dôležitým miestom je samotné pracovisko. Sú to všetko miesta, kde možno prežívať Božiu prítomnosť a konať modlitbu⁴¹. Tu konajú svoju „liturgiu na posvätenie času“, resp. „na posvätenie miesta“.

* * *

Obnovené chápanie sviatostného manželstva a rodiny umožňuje prežívať celý život rodiny v Božej prítomnosti, v atmosfére viery, ktorá sa živí manželskou a rodinnou spiritualitou. Znovunájdenie vzťahu medzi sviatosťou manželstva a Eucharistiou prehlbuje prežívanie tohto vnútorného spojenia manželov v Kristovi a prežívanie každodenného života s Kristom. Ono vedie k objavu dôležitosti Božieho slova pre rodinný život, mnohé rodiny si ho spoločne čítajú a reflektujú. Mnohé sa zapájajú do života modlitby Cirkvi niektorými časťami Liturgie hodín a hľadajú spôsoby, ako posvätiť jednotlivé miesta, v ktorých prebieha ich každodenný život. Tu možno hľadať odpoveď na znepokojujúce zistenie, o ktorom sme napísali v úvode, že pre

⁴⁰ Ibidem, 160-163.

⁴¹ Ibidem, 164-170.

mnohých manželov a rodiny je náboženstvo a viera celkom sprivatizovaná a na konci rebríčka hodnôt, ovplyvňujúcich ich manželský a rodinný život. To je aj výzva k novej evanjelizácii, ktorú potrebujú nielen rodiny, ale aj farnosti a kňazi, ktorí sa majú otcovsky starať o obe tieto spoločenstvá.

Použitá literatúra:

- Bednárik Rastislav, Žuffa Jozef. „Prieskum finančných a nefinančných stabilizátorov rodiny“. W *Zborník zo sympózia Profamily 2018 „Finančné a nefinančné stabilizátory rodiny“: (APVV 15-0189 „Vybrané faktory prarodinnnej stratégie a podpora stabilnej rodiny v multikultúrnom prostredí“)*, redakcia Ladislav Csontos, Mária Šmidová. Trnava: Dobrá kniha, 2018.
- Blaza Marek. „Sakramenty w Kościołach wschodnich“. *Studia Bobolanum*, nr 3 (2016).
- Bonetti Renzo. *La liturgia della famiglia, La coppia sacramento dell amore*. Milano: San Paolo, 2012.
- Conversione pastorale per famiglia: Sì, ma quale?*, redakcia Livio Melina. Siena: Edizioni Contragalli, 2015.
- Dokumenty Druhého vatikánskeho koncilu*. Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 2008.
- František. *Encyklika „Lumen Fidei“*. Vatikán 2013.
- František. *Exhortácia „Amoris Laeitia“*. Vatikán 2016.
- Gegaj Marijana. „Il corpo per-gli-altri nella teologia eucaristica di J. Ratzinger“. W *Il Matrimonio cardine dell'economia sacramentaria*. Siena: Cantagalli, 2017.
- Granados José. „Senza differenza sessuale niente simbolismo: antropologia nuziale e teologia sacramentaria“. W *Il Matrimonio cardine dell'economia sacramentaria*. Siena: Cantagalli, 2017.
- Ján Pavol II. *Exhortácia „Familiaris consortio“*. Vatikán 1981.
- Kasiłowski Piotr. „Małżeństwo chrześcijańskie“. *Studia Bobolanum*, nr 3 (2016).
- Kyselica Jozef. *Odovzdávať vieru v súčasnej spoločnosti*. Trnava: Dobrá kniha, 2006
- Meruzzi Mauro. *Famiglia (non) per caso*. Milano: Edizioni di San Paolo, 2014.
- Obrad krstu detí a sobášne obrady podľa Rímskeho rituálu obnoveného podľa smernice II. vatikánskeho koncilu*. Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 1976.
- Paglia Vincenzo, Sciortino Antonio. *La famiglia – Vocazione e missione nella Chiesa e nel mondo*. Milano: San Paolo, 2015.

Papa Francesco. *Famiglia in cammino Le catechesi sulla famiglia di Papa Francesco commentate da Juan José Pérez-Soba*. Siena: Edizione Cantagalli, 2017.

Rocchetta Carlo. *Teologia della famiglia Fondamenti e prospettive*. Bologna: EDB 2011.

Life of spouses and family as an introduction to Christian life

SUMMARY

At its beginnings, the Church manifested itself as a community of communities and a family of families. The sacraments of Christian initiation were an introduction to the community of the Church, which as a result thrives and grows in number. In a special way, the Church creates the Eucharist and the sacrament of marriage. Marriage begins in the creative act of God and is the source of life for every society. The sacrifice of Jesus Christ present in the sacrament of the Eucharist increases the Mystical Body of Christ in which the family is its basic cell and the foundation of every society. The proposed study is an attempt to answer the search for marital and family spirituality, to the problem of the privatisation of faith and sacraments, but in particular the sacrament of marriage in contemporary culture.

Keywords: sacrament, marriage, domestic church, basic community, parish and family, marital spirituality